

summary

Domagoj Dujmić

Arheološki muzej Osijek
Trg Svetog Trojstva 2
HR - 31000 Osijek

Pregledni rad

UDK: 904.726.8>(497.5)“6377/6383“

Ključne riječi:

Baranja
Batina–Gradac i Sredno
kasno brončano doba
rano željezno doba
daljska grupa
nekropola
žara

TWO INCINERARY GRAVES FROM BATINA

There is an archaeological site Gradac and Sredno in Batina that abounds in surface finds of pre-historic ceramic, ancient building material and ceramic, as well as in mediaeval finds (fig. 1 and 1 a). The research to date have established continuous settling on Gradac starting from the bronze age until late Roman empire indicating the existence of the finds of the Neolithic Lengyel culture and Eneolithic Vučedol culture as well as of sporadic mediaeval finds. This great archaeological complex has a very rich research history. It was only in 1970 that systematic archaeological research, unfortunately unpublished, was carried out by the Museum of Slavonia, Archaeological Museum in Zagreb and the Smithsonian Institute Washington D.C. whereas protective research, probing research and archaeological survey have been done about ten times since the end of the 19th century. The finds from Batina are kept in Vienna, Budapest, Berlin, Sombor, Subotica, Keszthely and Pecs, as well as in Zagreb and Osijek.

Archaeological supervision within the project of the pipeline construction work of the water tank «Batina-Dom batinske bitke» was carried out from 5th to 23rd June 2009 by the Archaeological Museum of Osijek at the area of protected and registered archaeological site registered in the Records of the cultural monuments under the register number 231/1972.

Grave 1 (T.I:1) was situated next to the road on cadastral plot number 1458/2 on the rim of the mild elevation resembling a tumul (fig. 2 and 3) and was completely devastated. It contained urn fragments of gray-black colour, with a funnel-shaped neck changing into a mildly flattened bulge from which it is separated only by a slightly concaved line. The bottom and the rim of the urn have not been preserved. The only ornament is a double sequence of probably four loopers, symmetrically set under and over the widest part of the bulge. Several fragments of gray, badly baked vessel with extremely uncovered rim, a small pottery biconic pearl with a wide hole for a string and fragments of burnt bones. The urn type from the grave 1 originates from an older urn field culture of Central European area both in the western group of Knovize, Milavče and Höttin cultures and southern group of the middle Danube basin area the Baierdorf-Velatice culture group and are characteristic for Dalj group urn field culture i.e. for its phase V according to Ksenija Vinski Gasparini, i.e. ceramic horizon IIIb according to Carola Metzner-Nebelsick and can be dated in Ha C stage of Central European chronology.

The urn that most resembles ours can be found in the urn from the grave 3/1909 from the necropolis Dalj-Busija, Erdut.

Grave 2 (T.II:1) was situated in the approach cutting for construction of water tank «Batina» on cadastral plot nr. 1465/2, some two hundred meters south to the grave 1 and was also devastated during the construction work (fig. 4). Approximately one half of the grave was excavated by a machine and transported mixed with earth whereas the other half remained almost intact in the profile of the excavation (fig. 5). The grave bottom was 60 cm deeper than the current ground level.

It contains an urn of spotted brown colour, uncovered rim, funnel-shaped neck, wide rounded bulge that gradually narrows and passes into the even cut bottom, a biconic vessel of S profilation with an uncovered rim and low funnel-shaped neck that is clearly separated from the low almost flattened body by a single flute. Inside the vessel the rim is ornamented with metope of vertical fluting. It is of the identical colour and structure as the urn. The bottom of the vessel once had a stem that was not preserved (T.III:1). The fragments of grey, fine polished cantharos with a cylindrical

(continued on page 72)

Arheološki nadzor u sklopu projekta izgradnje vodoopskrbnog cjevovoda na području zaštićenog i registriranog arheološkog lokaliteta Batina–Gradac i Sredno proveden je u lipnju 2009. g. od strane Arheološkog muzeja Osijek. Tom su prilikom istražena dva žarna groba daljske grupe kulture polja sa žarama, čime se proširila spoznaja o životu u Baranji za vrijeme kasnog brončanog i ranog željeznog doba.

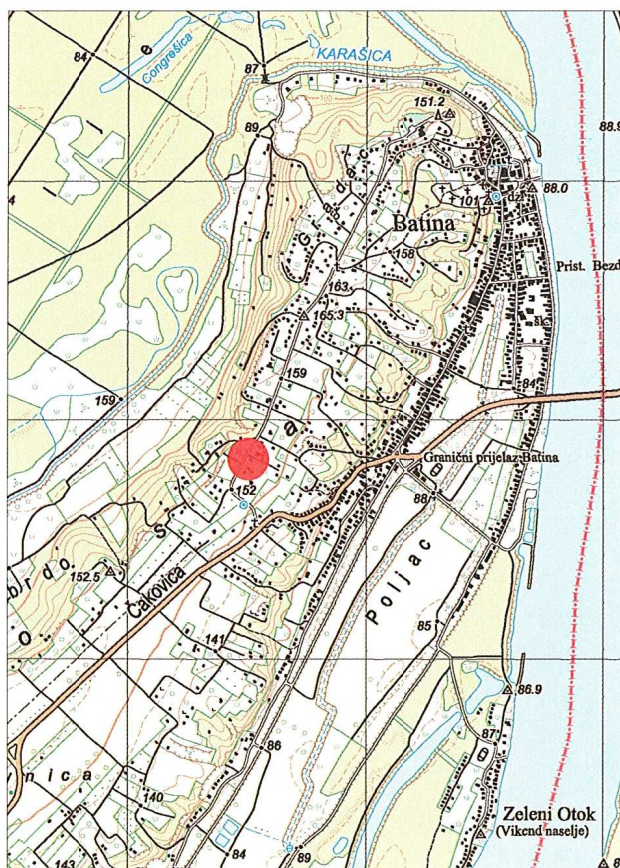
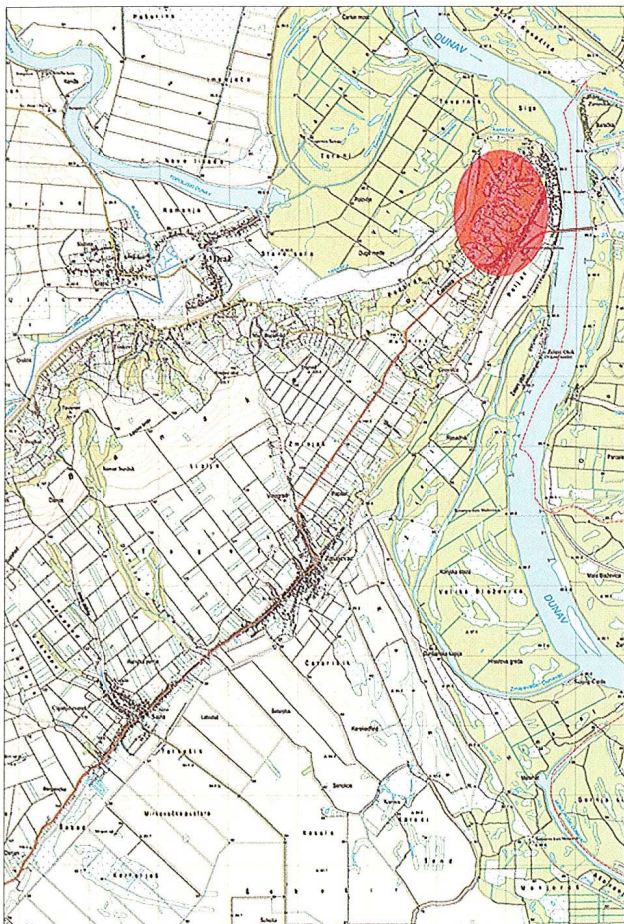
DVA ŽARNA GROBA IZ BATINE

U Batini na krajnjem sjeveroistočnom dijelu baranjske grede, Banovom brdu, na brežuljkastom platou strmo uzdignutom ponad Dunava, nalazi se arheološki kompleks Gradac i Sredno, koji obiluje površinskim nalazima prapovijesne keramike, antičkog građevinskog materijala i keramike, a ima i nalaza iz srednjeg vijeka.

Banovo brdo asimetrično je uzvišenje (243 m) koje se pruža smjerom sjeveroistok-jugozapad. S Južnom baranjskom lesnom zaravni čini jedinstveni tektonski blok okružen sa svih strana rasjedima. U površinskom sastavu dominiraju debele naslage (20-30 m) lesa i lesu sličnih sedimenata, pretežno mlade pleistocenske starosti, koje su se nataložile preko tercijarne jezgre. Podzemna voda na području terasa i zaravni leži duboko te ne utječe na razvoj tla koje se ondje formiralo

pod utjecajem oborinskog navlaživanja.¹ Doline su najrašireniji reljefni oblik Banovog brda. Većina ih je virmske i holocenske starosti. Središnji smještaj, ocjeditost i velika plodnost tla na lesnoj podlozi, dali su Banovom brdu, lesnim zaravnima i terasnim nizinama značenje težišta demografskog okupljanja u okviru Baranje. Bitna je osobina naseljenosti da su se naselja razvijala na njihovom kontaktu ili pak na njihovom rubu prema poljima.²

Nalazi iz Batine čuvaju se u Beču, Budimpešti, Berlinu, Somboru, Subotici, Keszthelyu i Pečuhu, te u Zagrebu i Osijeku. Dosadašnja istraživanja utvrdila su kontinuirano naseljavanje na Gradcu od srednjeg brončanog doba do kasnog Rimskog Carstva, s naznakom postojanja nalaza iz vremena neolitika lendelske kulture te eneolitičke vučedolske kulture, kao i sporadičnih srednjovjekovnih nalaza.³ Prapovijesno naselje bilo je utvrđeno ukopanim rovom i do tri metra dubine od

Sl. 1. i 1. a Karte sjeveroistoka Baranje s ucrtanim položajem lokaliteta i mjestom istraženih grobova na lokalitetu

¹ Janeković, 1970., str. 164.

² Bognar, 1986., str. 13.

³ Minichreiter, 1987., str. 56, 103.

današnjeg nivoa zemljišta. U do sada najstarijem kulturnom sloju prapovijesnog naselja nađena je ornamentirana keramika s bijelom inkrustacijom Szeremle skupine srednjeg brončanog doba⁴, a pojedinačni nalazi etažnih urni ukazuju na postojanje žarne nekropole daljsko-bjelobrdske kulture. Kasno brončano doba zastupljeno je nalazima kulture polja sa žarama starije faze, a horizont naselja i nekropole mlađe kulture polja sa žarama pokazuje srodnost s grupom Val u istočnoj Transdanubiji. Pokapanje u obližnjoj nekropoli bilo je biritualno i trajalo je tijekom Ha B – C stupnja starijeg željeznog doba, a uz žare tipa Dalj nalazili su se razni kovinski prilozi.⁵ Latenski horizont nije toliko izrazit zbog uništenja poljoprivrednim radovima, kao i zbog toga što je na lokaciju prapovijesnog lokaliteta sjelo naselje i kastrum iz rimskog vremena.

Povijest istraživanja ovog velikog arheološkog kompleksa izuzetno je bogata. Neki se podaci o Baranji mogu naći u mađarskoj literaturi s kraja 19. st.⁶ Godine 1876. u Batini je pronađen kneževski grob iz 2. pol. 3. st., čiji inventar čuva *Magyar Nemzeti Muzeum* u Budimpešti.⁷ U to doba tamo su još bile pronađene stele, opeke i dva miljokaza. Jedan od njih označuje udaljenost između Akvinka i kastela *Ad Militare* na batinskome položaju *Gradac* sa 137 m. p. (CIL III 10647.). U 19. st. bili su pokraj njega vidljivi ostaci kanaba⁸, a svjedok tomu bio je mađarski arheolog Römer. Od kraja 19. st. materijal se iz Batine, osim u Budimpešti, pohranjivao i u muzejima u Beču i Mainzu.⁹

Sustavna arheološka istraživanja, nažalost neobjavljena, provedena su jedino 1970. g. od strane Muzeja Slavonije Osijek, Arheološkog muzeja u Zagrebu i Smithsonian Instituta Washington D. C., a zaštitnih istraživanja, sondiranja i rekognosciranja bilo je u desetak navrata od kraja 19. st. do danas. Velika količina arheoloških nalaza skupljena je i slučajnim pronalascima lokalnog stanovništva te se danas oni nalaze po raznim zbirkama i muzejima diljem Europe.

Tako je krajem 19. i početkom 20. st. sakupljen materijal iz velike nekropole, nažalost, bez preciznih podataka. U nekropoli su većim dijelom bili žarni grobovi s keramikom tipa Dalj i nekoliko skeletnih grobova. Vremenski ukop u nekropoli trajao je od 10. do 3 st. prije Krista. U jesen 1901. g. na posjedu Janosa Palinkasa, pri zagrtanju vinograda nađeni su zanimljivi brončani predmeti, koji su kasnije u cjelini dospjeli u zbirku Imre Freya iz Sombora.¹⁰ Nađeni su i dijelovi kacige koja je bila u jako lošem stanju, te je nije zadržao. Ta ostava od 17 predmeta (psalija, žvala, dugmeta, privjesaka, okova, karika i dr.) datira se u vrijeme Ha B2, a danas se nalazi u Gradskome muzeju u Somboru. Početkom 20

st. za Naturhistorischesmuseum u Beču, na brežuljku iznad sela kod crkve, iskopavanje je vršio Heinrich Bátor. Bogati nalazi djelomično su izloženi u Muzeju, a dio je objavio M. Hoernes u *Wiener Prähistorisches Zeitschrift*.¹¹ Oko 1920. g. Josip Gorjanac je u svom vinogradu našao čitav lonac s pepelom bez točne lokacije nalaza unutar lokaliteta. Tompa i Patay 1938. g. spominju inkrustirane posude koje su sada u Narodnom muzeju u Budimpešti.¹² Veliki interes za nalaze iz Batine pokazuju i strani arheolozi pa tako stariji materijal iz raznih muzeja donose Foltiny, Nađ, Kovács i Nagy.¹³

Prilikom sistematskog topografskog istraživanja Batine 1962. g., na strmoj zapadnoj padini Gradca, Mirko Bulat uočio je ostatke groblja s kasnobrončanodobnom i halštatskom keramikom te u okolnim usjecima i surducima više jama za otpatke s pepelom i ulomcima keramike, ljepa i životinjskih kostiju, po gotovo cijeloj površini lokaliteta ulomke rimskog građevnog materijala, kao i kasnorimski novac IV. st.¹⁴ Slične nalaze pri novim obilascima lokaliteta Mirko Bulat prijavio je i 1966., 1968., 1970. i 1975. g.¹⁵ Isti autor navodi i nalaze bebrinskog tipa vinkovačke kulture iz kamenoloma u Batini.¹⁶ Pod vodstvom Ksenije Vinski Gasparini 1970. g., vršena su arheološka istraživanja prilikom kojih su nađeni dijelovi nadzemnih nastambi s pripadajućim ulomcima panonske inkrustirane keramike.

Jedina sustavna arheološka istraživanja Gradca vođena su 1970. i 1971. g. od strane Muzeja Slavonije Osijek i Smithsonian instituta iz Washingtona, pri čemu su pronađeni ostaci višeslojnih naselja, od kasnog brončanog doba do kasnog halštata na lokalitetu I, a na lokalitetima II i III pronađeni su prvi sigurni tragovi rimskog kastruma *Ad Militares*.¹⁷ Tijekom 1976. g. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture iz Osijeka pod vodstvom Kornelije Minichreiter izvršio je zaštitna arheološka sondiranja prilikom gradnje vikendica. Tom prilikom pronađeni materijal pripisan je valsko-daljskoj kulturi starijeg željeznog doba te rimskom razdoblju od I. do III. st. po Kristu.¹⁸ I 1977. g. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture iz Osijeka pod vodstvom Zvonka Bojčića nastavio je sa zaštitnim istraživanjima na Gradcu. Istraživanje za gradnju vikendice dalo je nalaze iz Ha B do Ha D vremena, a iskapanja na mjestu Spomen doma Batinske bitke odredila su krajnju sjevernu granicu lokaliteta.¹⁹ Sljedeće zaštitno istraživanje vodilo se tek nakon Domovinskog rata. Tijekom lipnja 2002. g. Muzej Slavonije Osijek obavio

¹¹ Hoernes, 1917.

¹² Tompa, 1937., str. 60; Patay, 1938., str. 24.

¹³ Foltiny, 1961.; Foltiny, 1988-1989.; Nađ; Nađ., 1964.; Kovács, 1977.; Nagy, 1979.

¹⁴ Bulat, 1969., str. 40.

¹⁵ Arhiv Prapovijesnog pododjela Muzeja Slavonije Osijek; Bulat, 1970.a, str. 43.; Bulat, 1975., str. 20.

¹⁶ Bulat, 1970.c, str. 65.

¹⁷ Bulat, 1970.a, str. 43; Pinterović, 1971., str. 55-58.

¹⁸ Minichreiter, 1976., str. 37-40.

¹⁹ Bojčić, 1977., str. 42-43.

⁴ Šimić, 2000., str. 125.

⁵ Minichreiter, 1987., str. 102-103.

⁶ Isto, str. 46-47.

⁷ Pinterović, 1971.b, str. 76.

⁸ Minichreiter, 1987., str. 89, 103.

⁹ Bulat, 1970.b, str. 17.

¹⁰ Nađ; Nađ, 1964.; Vinski, 1956., str. 80; Frey, 1905., str. 189-191.

je zaštitno sondiranje na sjeveroistočnom dijelu Gradca na mjestu iskopa za antenski stup i njegove instalacije za HT-Cronet. Tim sondiranjem istražen je mali dio naselja kasnog brončanog doba, stupnja Ha A.²⁰

Arheološki nadzor u sklopu projekta izgradnje vodoopskrbnog cjevovoda vodospremnika *Batina – Dom batinske bitke*, proveden je od 5. do 23. lipnja 2009. g. od strane Arheološkog muzeja Osijek, na području zaštićenog i registriranog arheološkog lokaliteta *Gradac i Sredno*, upisanog u Registar spomenika kulture pod reg. br. 231/1972. Nadzor nad iskopom vodospremnika te kanala preko dijela lokaliteta Sredno vodio je Konzervatorski odjel u Osijeku. Ukupna dužina kanala je 1498 m, od čega je Arheološki muzej nadzirao zadnjih 600 m. Dolaskom na lokalitet pregledan je iskop na lokalitetu Sredno koji je trebao biti nadziran od strane Konzervatorskog odjela u Osijeku, te su uočena dva razorena paljevinska groba koja su istom prilikom istražena i dokumentirana.

Grob 1 nalazio se uz cestu na k.č.br. 1457/2, na rubu blage uzvisine koja podsjeća na tumul, i bio je u potpunosti devastiran. Naime, prilikom kopanja kanala strojem, grob je izbačen iz kanala te je kod zatrpavanja zajedno sa zemljom vraćen u kanal. Na površini su bili uočljivi ulomci keramike, gara i spaljenih kostiju.

Sadržaj groba 1:

- Dijelovi žare sivocrne boje, ljevjkasta vrata koji nenaglašeno prelazi u blago spljošteni trbuh od kojega ga dijeli tek malo udubljena linija. Dno i obod žare nisu sačuvani. Jedini su ukras dva niza od vjerojatno četiri grbice, simetrično postavljene iznad i ispod najšireg dijela trbuha (T. I: 1).
- Nekoliko ulomaka sive, loše pečene posude uvučena oboda (T. IV: 1).
- Mala keramička bikonična perla sa širokom rupom za uzicu (pr. 18 mm, v. 15 mm, pr. rupice 8 mm) (T. IV: 2).
- Ulomci izgorjenih kostiju.

Sl. 2. Položaj groba 1., foto: D. Dujmić

Sl. 3. Grob 1., foto: D. Dujmić

Tip žare iz groba 1 (T. I: 1) vuče porijeklo iz starije kulture polja sa žarama na srednjoeuropskom prostoru, kako u zapadnoj grupi kultura Knovize, Milavče i Höttin, tako i u južnoj grupi srednjeg Podunavlja na prostoru kulturne grupe Baierdorf–Velatice, te su karakteristične za daljku grupu kulture polja sa žarama, i to za njezinu fazu V, po Kseniji

Sl. 4. Položaj groba 2., foto: D. Dujmić

²⁰ Šimić, 2002., str. 56-58.

Vinski-Gasparini, odnosno keramički horizont III b, po Caroli Metzner-Nebelsick, a mogu se datirati u Ha C stupanj srednjoeuropske kronologije.²¹ Najsličnija žara našoj može se naći u žari iz groba 3/1909. s nekropole Dalj-Busija, Erdut.²² Grob 2 nalazio se u prilaznom usjeku za izgradnju vodospremnika *Batina* na k.č.br. 1465/2, dvjestotinjak metara južnije od groba 1, te je, također, devastiran prilikom zemljanih radova. Otprilike jedna polovica groba strojno je iskopana te odvezena sa zemljom, a druga polovica ostala je gotovo netaknuta u profilu iskopa. Dno grobne jame bilo je na dubini od 60 cm od sadašnjeg nivoa zemljišta.

Sl. 5. Grob 2., foto: D. Dujmić

Sadržaj groba 2:

- Žara mrljaste smeđe boje, razgrnutog oboda, ljevka vrata, širokog zaobljenog trbuha koji se postupno sužava i prelazi u ravno odsječeno dno (T. II: 1).
- Bikonična zdjela s profilacije s jako razgrnutim obodom i niskim ljevkastim vratom koji se jasno odvaja od niskog, gotovo spljoštenog tijela jednim žljebom. S unutrašnje strane oboda ukrašena metopom vertikalnih kanelura. Iste je boje i fature kao i žara. Dno zdjele imalo je nogu koja nije sačuvana (T. III: 1).
- Ulomci sivog, fino glačanog kantarosa cilindričnog vrata s trakastim drškama (T. IV: 3).
- Veća količina ulomaka plitke, konične zdjele uvučena oboda crvenosmeđe boje (T. III: 2).
- Ulomci izgorenih kostiju.

Tip žare iz groba 2 (T. II: 1) srodan je žari iz prvog groba te se datira u IV stupanj kulture polja sa žarama, ali je nešto stariji i može se smjestiti u raniji Ha B stupanj.²³ I za ovu žaru najbliže su analogije iz nekropole u Dalju, i to iz grobo-

va 8/1910. i 98/1909.²⁴, te jedna žara iz Batine nađena izvan konteksta, a koja se čuva u muzeju u Keszthelyu²⁵, te i svojom veličinom naša žara stoji između dvije daljske. Zdjela s razgrnutim obodom (T. III: 1) sastavni je inventar faze IV, a grobne cjeline iz Vukovara pokazuju da taj tip traje kroz cijeli Ha B stupanj, pa i izvan vremenskog okvira kulture polja sa žarama sve do u Ha C stupanj.²⁶ Najsličnija zdjela našoj ona je iz tumula 2. Basarabi nekropole.²⁷ Zdjela uvučenoga oboda (T. III: 2) može se pratiti tipološko-kronološki od kasne kulture grobnih humaka, preko cijelog razdoblja kulture polja sa žarama, sve do u Ha C na širokom području i u različitim kulturnim skupinama, kao najčešći oblik zdjele na naseljima i grobljima.²⁸ Kantaros (T. IV: 3) je standardni grobni prilog daljske grupe kulture polja sa žarama te se javlja u mnogim varijantama i u daljskoj nekropoli,²⁹ no zbog fragmentiranosti našeg primjerka teško bi ga bilo tipološki i kronološki bliže odrediti.

Grupa Dalj pripada široko rasprostranjenoj porodici međusobno srodnih grupa mlađe kulture polja sa žarama srednjeg Podunavlja: Dalj–Ruše–Vál–Stillfried–Podol–Chotín. Njezina se pojava tumači prodorom grupe Vál u vrijeme prijelaza faze III na fazu IV kulture polja sa žarama pri završetku 11. st., dakle, u ranom Ha B stupnju, koja je iz Transdanubije izvršila ekspanziju prema jugu, uzrokujući drugi val velike egejske seobe, potiskujući kulturnu grupu tipa Surčin–Belegiš, odnosno njezin mlađi horizont kasnog brončanog doba.³⁰ Njezina pojava istovremena je s nastankom srodnih susjednih grupa Stillfried u Austriji i Ruše u Štajerskoj, dok je u odnosu na matičnu grupu Vál nešto kasnija, jer ne sadrži materijal koji bi se mogao datirati u Ha A stupanj.³¹ Na prostoru Srijema, južne Bačke i Banata, u to vrijeme svoj razvoj započinje i bosutska grupa koja se duž cijelog svog razvojnog puta isprepliće s daljskom. Te dvije susjedne kulturne pojave obilježile su razdoblje starijeg željeznog doba na prostoru srednjeg Podunavlja te odigrale ulogu posrednika između istoka i zapada, odnosno istočnih utjecaja kultura kanelirane keramike i zapadnog kompleksa kultura polja sa žarama.³² Njihove razlike uvjetovane su različitim porijeklom, a ne utjecajima kojima su bile zajednički izložene. Po uzoru na svoju matičnu kulturu, daljska grupa zadržava paljevinsko pokapanje mrtvih, dok je bosutska grupa, otvorenija nastupajućim promjenama, prihvatila inhumacijski rito pokapanja.³³

²⁴ Hoffiller, 1938., T. 17: 8, 8: 1.

²⁵ Metzner-Nebelsick, 2002., T. 44.1.

²⁶ Vinski-Gasparini, 1973., str. 160.

²⁷ Metzner-Nebelsick, 2002., Abb. 55.1.

²⁸ Vrdoljak, 1995., str. 28.

²⁹ Hoffiller, 1938., T. 13., 14.

³⁰ Vinski-Gasparini, 1973., str. 150.

³¹ Isto, str. 159.

³² Tasić, 2004., str. 7-8.

³³ Ložnjak, 2004., str. 26.

²¹ Vinski-Gasparini, 1973., str. 160; Metzner-Nebelsick, 2002., str. 172-175., Abb. 75.

²² Hoffiller, 1938., T. 5: 3.

²³ Vinski-Gasparini, 1973., str. 160; Vinski-Gasparini, 1978., str. 135.

Daljska je grupa bila rasprostranjena na prostoru Baranje, istočne Slavonije i jugozapadne Bačke na objema dunavskim obalama, a njezina se južna granica uglavnom povlačila na liniji Ilok–Vukovar–Županja ili Vukovar–Vinkovci, s prodorima do zapadnih obronaka Fruške gore kod Iloka i Šida, gdje bi bila prijelazna zona između daljske i bosutske grupe.³⁴ S obzirom na sadašnje stanje istraženosti, može se uočiti velika gustoća naseljenosti hrvatskog Podunavlja za vrijeme zaposjedanja tog prostora od strane daljske grupe, uključujući i nekoliko većih središta.

Niz Dunav, u Baranji, osim naselja i velike nekropole u Batini, zabilježena su i naselja uzduž zapadnog ruba Kopačevskog rita: Kneževi Vinogradi, Lug i Vardarac te nekropola u Dardi.³⁵ Novijim terenskim pregledom područja između Batine i Suze daljskoj grupi mogu se pridodati i lokaliteti Zmajevac–Várghey, Zmajevac–Kishegy, Suza–Csatár 1 i 2 te Kotlina–Cigány Heverós 2.³⁶

Uz rijeku Dravu poznata su nalazišta u Sarvašu i Nemetinu, kao i više lokaliteta u Osijeku, od Zelenog polja na istoku do Retfale na zapadnoj periferiji grada.³⁷

Nizvodno od ušća Drave u Dunav u Daljskoj planini, postojalo je nekoliko značajnih lokaliteta. Naselje s pripadajućom nekropolom pronađeno je u Aljmašu na lokalitetu Podunavlje, zatim u Erdutu na Velikom Varodu, čija je nekropola bila na položaju Žarkovac,³⁸ te konačno najveće naselje daljske kulture u Daljskoj planini – Kraljevac ili Kraljevo Brdo – sa svojom velikom nekropolom na lokalitetu Dalj-Busija, koja je postala eponim kulturne pripadnosti istovrsnih nekropola i naselja hrvatskog Podunavlja.

U okolici Dalja je i najveća koncentracija lokaliteta daljske grupe. Osim već spomenutih, južno od Erduta nalazišta su Stari Prkos i Kremenuša, a u neposrednoj blizini Dalja nalaze se lokaliteti – željeznička stanica, Ciglana, Livadice, Banjaskas i Savulja.³⁹

U Vukovaru na položaju Lijeva bara od 1951. do 1953. g. istražena je velika nekropola daljske grupe, koja je osim 101 paljevinskog, sadržavala i 7 kosturnih grobova,⁴⁰ a osim daljske, pojavljuju se i oblici Basarabi keramike, te se i kosturni grobovi ovog groblja mogu pripisati bosutskoj grupi⁴¹ koja od Dalja pa na istok niz Dunav ima sve više utjecaja na daljsku grupu, na čijim se lokalitetima materijal bosutske grupe pojavljuje u sve većem postotku.

Na prostoru Sotina zabilježeno je nekoliko lokaliteta koji pripadaju daljskoj grupi. Naselje se smjestilo na položaju Ilkićev

vinograd, dok su paljevinski grobovi pronađeni na Vašarištu te na Šaragljici.⁴²

Na potezu od sela Mohovo do Iloka, terenskim pregledom u jesen 2003. g. zabilježeno je više lokaliteta koji bi mogli pripadati daljskoj grupi. Osim već od prije poznatih Šarengrad Renovo, Šarengrad Kuruzeb i Ilok, pronađeni su i novi lokaliteti – Mandalija i Čaire zapadno od Mohova, zatim Pod Mohovom i Istočno od sela Mohovo. U Šarengradu i njegovoj okolici, osim već spomenutih lokaliteta, nalaze se i ostaci naselja na položajima Luketinac–zapad i Šarengrad–Gradac, kao i ostava s položaja Baščine, pronađena krajem 19. st.⁴³

Osim istraživanog lokaliteta Dvor knezova Iločkih, koji ipak pripada bosutskoj grupi, tragovi naseljenosti Iloka u vrijeme prijelaza iz kasnog brončanog u rano željezno doba pronađeni su i na položajima Dikina zanoga, Sofija i Sofija II te zapadno od naselja bosutske grupe na Gornjem gradu, gdje je otkrivena ostava pohranjena u loncu koji podsjeća na daljsku keramografiju.⁴⁴

Većina lokaliteta istočno od Vukovara, a naročito oni u okolici Iloka, s obzirom na stanje istraženosti i statističkom odnosu nalaza bosutske i daljske grupe, pripisuju se ipak bosutskim nalazištima, ali sa znatnom prisutnošću ulomaka keramike daljskih obilježja.⁴⁵ Tako bi se i granica između te dvije kulturne pojave trebala tražiti na prostoru između Vukovara i Iloka, što se treba dokazati sustavnim arheološkim istraživanjima.

Dosadašnja saznanja o daljskoj grupi temelje se prvenstveno na starijim istraživanjima, ponajprije nekropola u Vukovaru, Šarengradu, Dalju i Batini, pa s nestrpljenjem očekujemo najavljeni sustavno istraživanje nekropole na lokalitetu Batina-Sredno, kojom se i mi u ovom radu bavimo. Također, primjetna je oskudnost podataka o načinu života daljske grupe te bi bilo poželjno usmjeriti pažnju i na istraživanja naselja kojih nam u sjeveroistočnoj Slavoniji i Baranji ne nedostaje.

LITERATURA

- BOGNAR, A., 1986., Prirodne osobine Baranje // Tri stoljeća Belja, Osijek, 1-31
 BOJČIĆ, Z., 1977., Gradac, Batina – prehistorijsko nalazište, Arheološki pregled 19, 42-43
 BOJČIĆ, Z. et al., 2010., Terenski pregled područja između Batine i Suze, Godišnjak Instituta za arheologiju 6, 84-85
 BULAT, M., 1969., Topografska istraživanja limesa u Slavoniji i Baranji, Osječki zbornik 12
 BULAT, M., 1970.a, Gradac, Batina skela, Arheološki pregled 12, 42-43

⁴² Isto.

⁴³ Ložnjak Dizdar, 2004., str. 21-22; Vinski-Gasparini, 1973., str. 169.

⁴⁴ Ložnjak Dizdar, 2004., str. 22-23.

⁴⁵ Ložnjak, 2002., str. 68.

³⁴ Potreblica; Dizdar, 2002., str. 88.

³⁵ Minichreiter, 1987., str. 103, 113, 119, 127, 135.

³⁶ Bojčić et al., 2010., str. 84-85.

³⁷ Šimić, 2001., str. 30-37.

³⁸ Šimić, 1993., str. 37.

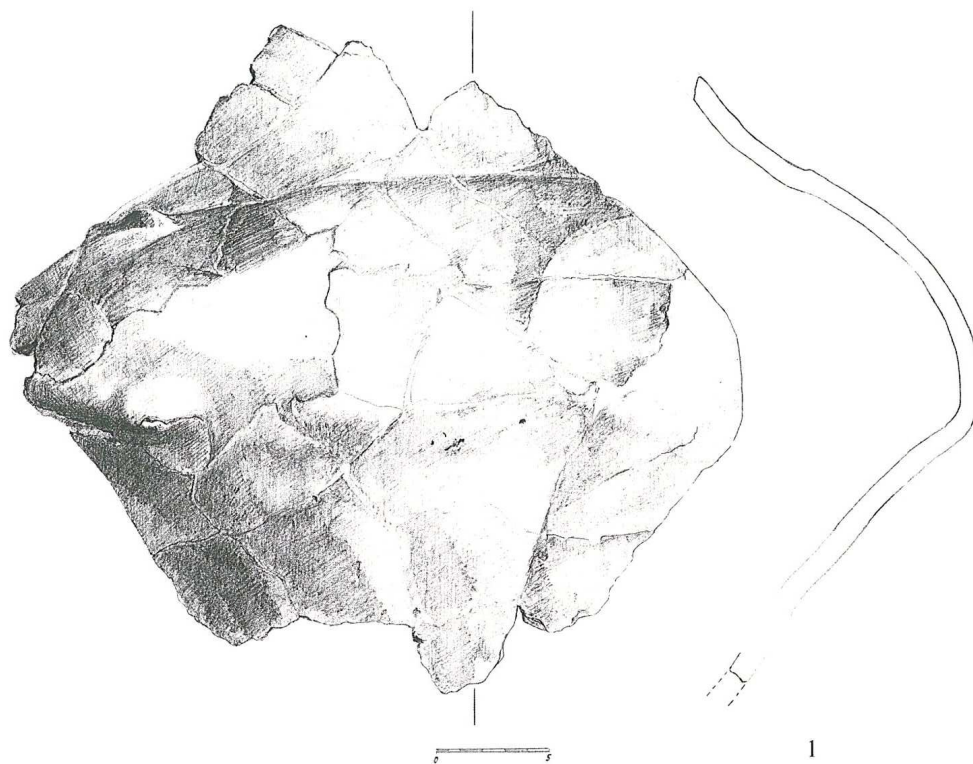
³⁹ Isto.

⁴⁰ Vinski, 1955., str. 234, 237.

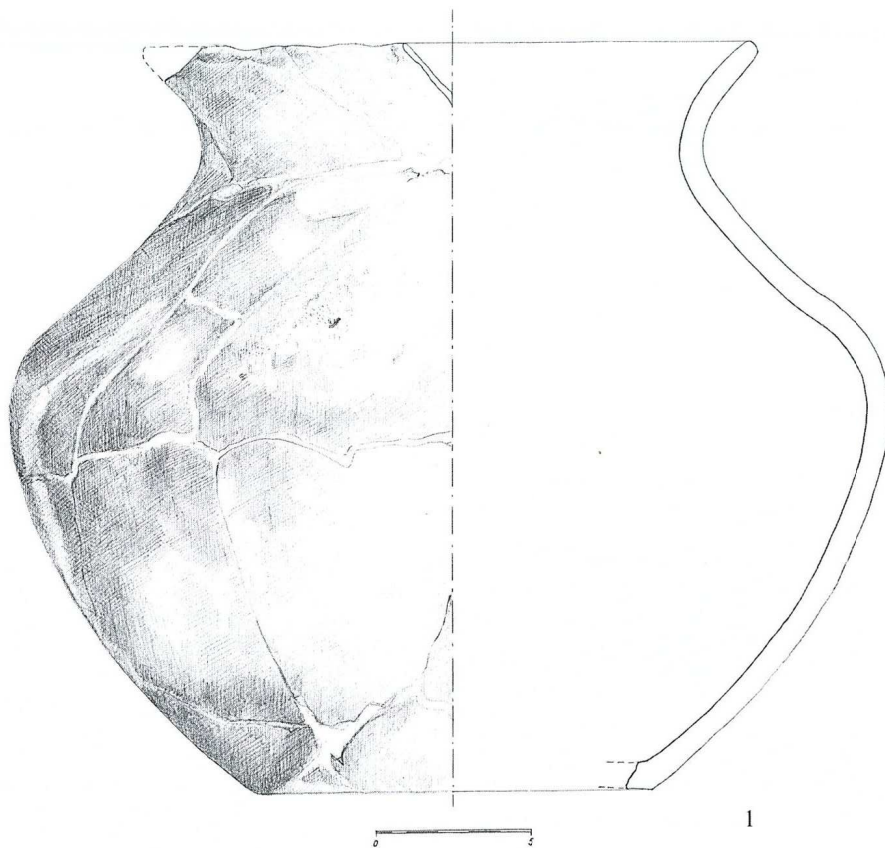
⁴¹ Ložnjak Dizdar, 2004., str. 21.

- BULAT, M., 1970.b, Najnovija istraživanja u Batinoj skeli, Glasnik slavonskih muzeja 14, Vukovar, 17-18
- BULAT, M., 1970.c, Metalno doba u Slavoniji // Zbornik radova 1. znanstvenog sabora Slavonije i Baranje, Osijek, 61-78
- BULAT, M., 1975., Novi halštatski nalazi iz Batine Skele, Glasnik slavonskih muzeja 27, Vukovar, 20
- FREY, I., 1905., Kiskösegi bronzet, Archaeologiai Értesítő, 189-191 (Varia)
- Foltiny, S., 1961., Über die Fundstelle und Bedeutung der angeblich aus Kisköszeg stammenden hallstattzeitlichen Bronzen des Römisch-Germanischen-Zentralmuseums in Mainz, Jahrb. RGZM 8, 175-189, taf. 66-71
- FOLTINY, S., 1988-1989., Einige Bemerkungen zur Frage der mittel- und spätbronzezeitlichen Keramik in der Bačka, in Syrmien und in Ostslawonien, Mitt. Anthr. Ges. Wien 118-119, 229-246
- HOERNES, M., 1917., Wiener Prähistorisches Zeitschrift 4, 37-44
- HOFFILLER, V., 1938., Dalj (Vallée du Danube), Corpus Vasorum Antiquarum 2
- JANEKOVIĆ, Gj., 1970., Pedološke karakteristike Slavonije i Baranje // Zbornik radova 1. znanstvenog sabora Slavonije i Baranje, Osijek, 155-175
- LOŽNJAK, D., 2002., Naselje bosutske grupe na iločkom Gornjem gradu, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 19, 63-78
- LOŽNJAK DIZDAR, D., 2004., Odnos daljske i bosutske grupe na prostoru hrvatskog Podunavlja početkom starijega željeznog doba, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 21, 19-35
- KOVÁCS, T., 1977., Die Bronzezeit in Ungarn, Budapest
- METZNER-NEBELSICK, C., 2002., Der Thrako-Kimmerische Formenkries aus der Sicht der Urnenfelder und Hallstattzeit im südöstlichen Pannonien, Berlin, 172-175, Abb. 75
- MINICHREITER, K., 1976., Batina Skela, općina Beli Manastir – prahistorijski i antički lokalitet, Arheološki pregled 18, 1976., 37-40
- MINICHREITER, K., 1987., Arheološko blago Baranje, Anali Zavoda za znanstveni rad u Osijeku 5, Osijek, 102-103
- NAĐ, I.; NAĐ, P., 1964., Katalog arheološke zbirke Dr Imre Frey-a, Sombor
- NAGY, L., 1979., A tüzikutya és holdidol kérdése magyarországy leletek alapján, Veszprém Megyei Múz. Közl. 14, 19-73
- PATAY, P., 1938., Frühbronzezeitliche Kulturen in Ungarn, Dissertationes Pann. II. S. 13, 24
- PINTEROVIĆ, D., 1971.a, Limesstudien in der Baranja und in Slawonien, Archaeologia Jugoslavica 9, Beograd, 55-82
- PINTEROVIĆ, D., 1971.b, Batina – praistorijski i antički nalazi, Arheološki pregled 13, 55-58
- OTREBICA, H.; DIZDAR, M., 2002., Prilog poznavanju naseljenosti Vinkovaca i okolice u starijem željeznom dobu, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 19, 79-100
- ŠIMIĆ, J., 1993., Nalazišta daljske grupe u Daljskoj planini – Prilog proučavanju brončanog i starijeg željeznog doba u sjeveroistočnoj Hrvatskoj, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 10, 35-47
- ŠIMIĆ, J., 2000., Kulturne skupine s inkrustiranom keramikom u brončanom dobu sjeveroistočne Hrvatske, Osijek : HAZU, Zavod za znanstveni i umjetnički rad : Muzej Slavonije Osijek
- Šimić, J., 2001., Brončano i starije željezno doba na području grada Osijeka, Osječki zbornik 24-25, 23-42
- ŠIMIĆ, J., 2002., Zaštitno sondiranje na prapovijesnom nalazištu Batina – Gradac, Obavijesti HAD-a 3, 56-58
- TASIĆ, N., 2004., Historical picture of development of early iron age in the serbian Danube basin, Balcanica 35, 7-22
- TOMPA, F., 1937., 25 Jahre Urgeschichtsforschung in Ungarn 1912-1936, 24/25 Bericht der Römisch-Germanischen Kommission., 1937.
- VINSKI, Z., 1955., Prethodni izvještaj o iskapanju nekropole na Lijevoj bari u Vukovaru 1951., 1952. i 1953. godine, Ljetopis JAZU 60, 231-255
- VINSKI, Z.; VINSKI-GASPARINI, K., 1956., Prologomena k statistici i kronologiji prethistorijskih ostava u Hrvatskoj i u Vojvođanskom području Srijema, Opuscula archaeologica 1, 57-109
- VINSKI-GASPARINI, K., 1973., Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj, Monografije Filozofskog fakulteta Zadar 1
- VINSKI-GASPARINI, K., 1978., Osvrt na istraživanja kasnog brončanog i starijeg željeznog doba u sjevernoj Hrvatskoj, Izdanja HAD-a 2, 129-146
- VRDOLJAK, S., 1995., Tipološka klasifikacija kasnobrončano-dobne keramike iz naselja Kalnik-Igrišće (SZ Hrvatska), Opuscula archaeologica 18, 7-86

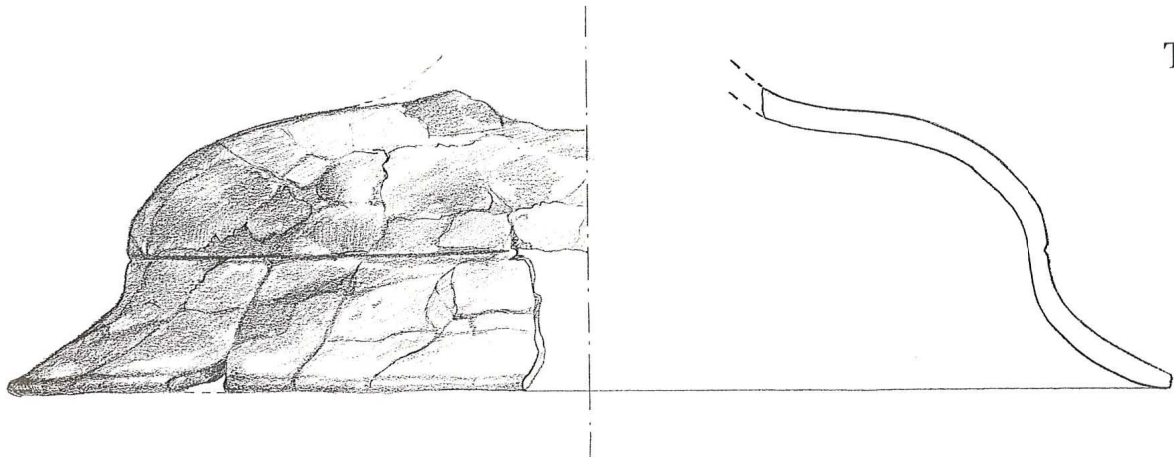
T. 1

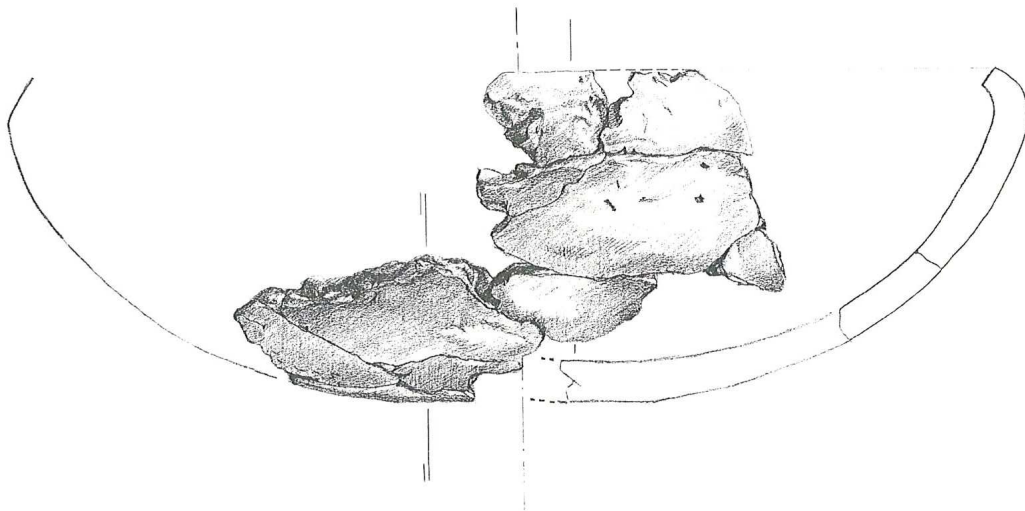
T. 2

T. 3

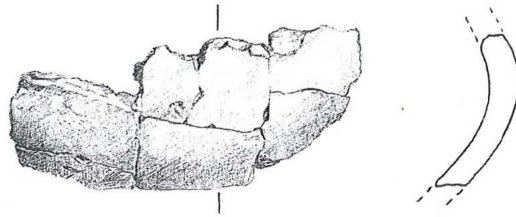
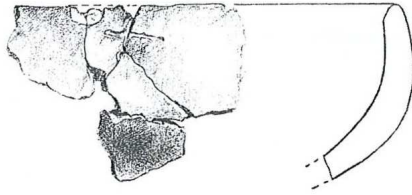

1

2

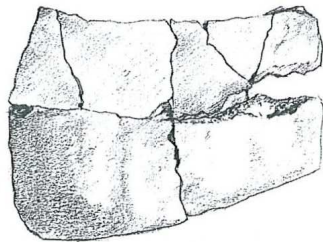
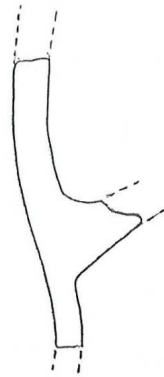
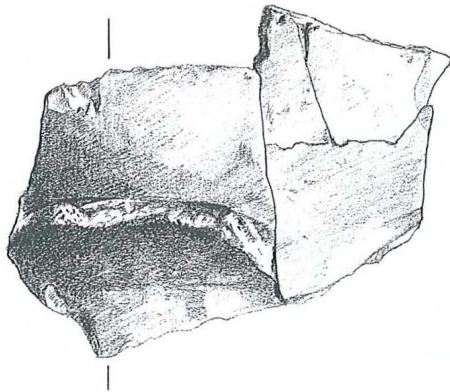
T. 4

1

2

3

summary (continued from page 60)

neck with band-shaped handles (T.VI:3), numerous fragments of shallow, conic vessel of the indented rim of red-brown colour and fragments of burnt bones were also found in the grave. The urn type from the grave 2 resembles the urn in the first grave and can be dated back in the phase IV of the urn field culture but slightly older and can be classified into the earlier Ha B stage. The closest analogies for this urn are also those from the Dalj necropolis i.e. the graves 8/1910 and 98/1909 and an urn from Batina that was found out of context is kept in the museum in Keszthely and our urn stands in size between the two urns from Dalj. The vessel with an uncovered rim is an integral inventory of the phase IV; grave units from Vukovar indicate that this type continued throughout the entire Ha B stage and also outside the time framework of the urn field culture until the Ha C stage. The most similar vessel to ours is the one from the tumulus 2. Basarabi necropolis. The vessel of the indented rim can be traced as the most frequent shape of the vessel in settlements and graves by type and chronologically from the late culture of grave-mounds, over the entire period of urn field culture until the Ha C on a wider area and in different cultural groups. Cantharos is a standard grave inventory of the Dalj group of urn field culture and appears in numerous variations in Dalj necropolis but for the deficiency of our sample it would be very difficult to define it more closely by type and chronologically.